

Norges Fredsråds innspill til de politiske partiene i forbindelse med nytt program for Stortingsvalgperioden 2017 – 2021.

1: Fred og forsoningsarbeid

Konflikthåndtering er en viktig del av all sikkerhets- og utenrikspolitikk. Det er både vår plikt, og i vår interesse, å bidra til at konflikter løses på fredelig vis, og at overgrep og vold begrenses.

Det ene alternativet vi har er fredsarbeid. Det handler blant annet om å bygge opp sivilsamfunn og arenaer hvor partene kan møtes til dialog med sikte på å forsones.

Det andre alternativet er bruk av voldsmakt. Siden 90-tallet har såkalte «humanitære intervensjoner», altså militære aksjoner med uttalt mål om å stanse overgrep, økt i omfang. De mest kjente eksemplene er bombingene av Kosovo i 1999, og Libya i 2011. Også krigen i Afghanistan ble tidvis begrunnet av humanitære motiver.

I dag vet vi at resultatene ikke har stått til innsatsen. Godal-utvalget slår fast at Norges innsats ikke har bidratt til å skape en fungerende demokratisk stat i Afghanistan, ei heller har den klart å minke grobunnen for terrorisme. Libya er på sin side en stat i total oppløsning, med konkurrerende regjeringer, militser, og et IS på frammarsj. I Syria ser vi også at stormaktenes bombekampanjer ikke har bidratt til å minke volden.

Det er derfor svært bekymringsfullt at norsk utenrikspolitikk i for stor grad fokuserer på bruk av militær makt. Lite tyder på at vi vil legge flere restriksjoner på bruk av vold i internasjonale relasjoner. I praksis ser det tvert imot ut til at restriksjonene legges på fred- og forsoningsarbeidet. Regjeringen har f.eks. kuttet bevilgningen til fred- og forsoningsarbeid med 256 millioner kroner i forrige statsbudsjett.

Norges Fredsråd mener:

Norge må prioritere fredsarbeid og humanitær innsats i årene som kommer. Norge har internasjonal anerkjennelse på fredsarbeid og er en ønsket aktør i flere fredsprosesser. Norge har oppnådd flere resultater som fredsmekler (ref. Colombia, Midtøsten, Guatemala) enn vi har som deltaker i offensive militære oppdrag som i Libya og Afghanistan.

Norges Fredsråd har disse oppfordringene til de politiske partienes partiprogram 2017-2021:

1. Styrke fokus på forebygging av voldelige konflikter med fredelige midler og ikkevoldelig løsning av voldelige konflikter.
2. Trappe opp støtten til oppbygging av sivilsamfunn etter konflikter. Ikke bare infrastruktur og juridiske rammeverk.
3. Norge skal avstå fra kommende NATO-aksjoner som ikke faller inn under Atlanterhavspaktens artikkel 5.
4. Deltakelse i internasjonale militære operasjoner skal kun skje dersom de er godkjent av FNs sikkerhetsråd.
5. Å reversere kuttet på 256 millioner i Norges freds- og forsoningsarbeid – og øke støtten fra det tidligere nivået.

6. Å reversere kuttene i informasjonsstøtten til organisasjoner som arbeider for informasjon og formidling om utenrikspolitiske temaer i Norge.

2: Demokratisering av norsk sikkerhetspolitikk i skyggen av Libya

Norge og Operation Odyssey Dawn

Det er over fem år siden Stortinget sa ja til norsk deltakelse i den NATO-ledede luftkrigen mot Libya. Den 24. mars 2011 ble seks norske F-16 kampfly en del av den internasjonale "Operation Odyssey Dawn" etter FNs sikkerhetsråds resolusjon 1973. Det var den største norske luftoperasjonen siden andre verdenskrig. Hovedargumentet bak resolusjonen var å stoppe tidligere president Gaddafis overgrep mot egen sivilbefolkning. Den 30. mars 2011 ble den norske styrken en del av NATO-operasjonen "Unified Protector" med samme mandat som "Odyssey Dawn".

Beslutningene om hvilke mål som skulle rammes ble overlatt til NATO-kommandoen ved luftoperasjonssenteret i Poggio Renatico-basen ved Napoli, Italia. De norske utsendte hadde fått beskjed om å ringe hjem hvis de var i tvil om et mål, men den daglige vurderingen var delegert til dem.

I løpet av de fem første ukene sto de seks norske F-16-flyene for 15 prosent av bombeangrepene over landet, til sammen 588 bomber. Sentrale kilder i NATOs målutvelgelsesprosess har i etterkant uttrykt forbløffelse over de norske styrkenes vilje til å ramme politisk sensitive mål i blant annet Tripoli sentrum. Selv om Norge altså var utelatt fra målutvelgelsen i Napoli og hadde begrenset meldeplikt til beslutningstagerne på hjemmebane, har oberstløytnant Dag Henriksen ved Luftkrigsskolen i en analyse konkludert med at Norge utøvde betydelig innflytelse med sin villighet til, som daværende forsvarsminister Espen Barth Eide formulerte det, å "gjøre den jobben man var satt til".

Norges Fredsråd mener:

Norges Fredsråd har i flere år krevd en offentlig og uavhengig granskning av Norges deltakelse i den NATO-ledede operasjonen. Et fåtall av politiske beslutningstakere var med i prosessen i forkant og det var et fravær av en grundig diskusjon på Stortinget. Regjeringen valgte også å se bort fra flere fagmilitære råd. Prosessen frem til beslutningen om å delta i operasjonen var mangelfull og preget av hastverk.

Da Norge sluttet seg til NATO-operasjonen "Unified Protector" gikk de aktivt inn i borgerkrigen på opprørernes side og søkte regimeskifte i Libya. Det er folkerettslig problematisk og brøt med FN-mandatet.

Fra FNs sikkerhetsråds vedtak om at "alle nødvendige midler" kunne brukes for å beskytte sivilbefolkningen i Libya forelå, til de seks norske jagerflyene tok av fra Bodø lufthavn, tok det i overkant av to døgn. Fra de ble sendt av gårde til bombingene av Libya startet, tok det drøyt 100 timer. Det sier seg selv at det ikke var tid nok til å stille grunnleggende spørsmål om ivaretagelsen av norske interesser, om gjennomføringen og om planene etter endt militæraksjon.

Konsekvensen ble et Libya som i dag er ekstremt ustabil med ulike militsgrupper som kjemper om kontrollen over landet. Over 300,000 har flyktet siden bombingene startet i 2011. Ødeleggelsene er enorme. Dersom man lar den forhastede og grunne beslutningsprosessen som fant sted før bombene falt gå upåaktet hen, risikerer vi at det danner presedens for fremtidig norsk deltakelse i internasjonale operasjoner.

Det er på bakgrunn av dette at vi i Norges Fredsråd krever å få nedsatt en uavhengig granskning av beslutningene knyttet til, og følgene av, den norske krigsdeltakelsen i Libya. Vi foreslår også at den typen uavhengige granskninger blir sedvane i alle norske militære bidrag i fremtiden. Slike rapporter vil alltid inneholde viktige lærdommer. Med Godal-rapporten fikk vi en helhetlig evaluering av Norges rolle i Afghanistan og det samme bør gjøres på Libya.

Norges Fredsråd har disse oppfordringene til de politiske partienes partiprogram 2017-2021:

1. Det må igangsettes en uavhengig granskning av beslutningsprosessen, målsetningene og gjennomføringen av den norske deltakelsen i "Operation Odyssey Dawn" og "Unified Protector".
2. Alle store norske militære bidrag til internasjonale operasjoner må granskes av et uavhengig utvalg etter gjennomføring.
3. Alle utenlandsoperasjoner må debatteres i åpent Storting før de iverksettes.

3: Forsvarets Langtidsplan

Forsvarets langtidsplan viderefører trenden i norsk forsvarspolitikken hvor en går fra et personellintensivt til et materiellintensivt forsvar. Fra et forsvar innrettet mot vern av eget territorium til et forsvar spisset inn mot deltagelse i utenlandsoperasjoner.

I den prosessen vedtar Stortinget ambisjoner for forsvaret som de ikke er i stand, eller villige, til å finansiere. Det er et språk mellom investeringene i materiell og de nødvendige midlene til bemanning, øvelser og vedlikehold, noe vi tydeligst har sett ved innkjøpet av fem fregatter på 2000-tallet.

Spraket mellom ambisjoner og investeringer er så stort at sentrale aktører har slått alarm. Den pensjonerte flaggkommandøren Jacob Børresen har uttalt at Norges forsvar er "dobbel så stort på papiret som i virkeligheten".

Den mest åpenbare enkeltårsaken til ubalansen i forsvarsstrukturen og forsvarsøkonomien, er innkjøpet av 52 F-35 kampfly. Innkjøpet gjør at økningene den sittende regjeringen har fått til i forsvarsbudsjettene langt på vei blir spist opp før man får adressert de strukturelle problemene i Forsvarets økonomi. Tidligere forsvarssjef Sverre Diesen har sagt at han er redd for at kampflyene kommer til å utvikle seg til å bli "Norgeshistoriens største investeringsskandale med god margin".

Norges Fredsråd mener:

Det er ikke for sent å snu når det kommer til jagerflyinvesteringene. Stortinget har til nå gitt fullmakt til innkjøp av 28 fly. Det er skrevet kontrakt på fire, to av dem er kjøpt og betalt mens ytterligere to leveres i år. Fra neste år og i åtte år framover er planen at det produseres seks F-35 til Norge i året. Det skjer trass i at land som Canada og Italia planlegger å avblåse bestillingene sine, og debatten om flyene har nådd kokepunktet i en rekke andre land, deriblant USA, hvor det fra flere hold er blitt stilt en rekke kritiske spørsmål ved de økte kostnadene tilknyttet utviklingen og driften av flyet, og om det er den rette veien å for landet og deres allierte.

Flyene er dyre å kjøpe, de er dyre å fly. Forsknings sjef ved Nobelinstituttet, Asle Toje, er blant dem som også har stilt spørsmål ved utviklingen av flyet og om ikke framskritt i blant annet russisk militærteknologi kan gjøre at de teknologiske fordelene ved flyet nulles ut. I så fall risikerer vi å investere oss inn i en situasjon hvor vi sitter på en flystyrke som ikke kan gjøre annet enn å fly amerikanske oppdrag de neste 30 årene, men hvor vi til gjengjeld er svært etterspurt til disse. Det er en fremtid hvor Norge med stor sannsynlighet vil spille en lignende rolle som den vi spilte i Libya - som en svært aggressiv luftmakt uten økonomisk handlingsrom til å innrette resten av Forsvaret etter norske interesser.

Norges Fredsråd har disse oppfordringene til de politiske partienes partiprogram 2017-2021:

1. Stanse innkjøpene av F-35 utover de 28 som er gitt fullmakt til av Stortinget.
2. La Forsvaret benytte seg av det økte økonomiske handlingsrommet kjøp av færre F-35 gir, til å utbedre etterslep på bemanning, utdanning, trening, øvelser og vedlikehold.

4: Norsk politikk overfor Russland

Vestlige lands forhold til Russland har forverret seg i etterkant av Russlands folkerettsstridige annektering av Krim-halvøya, samt Russlands støtte til de selverklærte utbrytterrepublikkene i Øst-Ukraina. Spesielt med henvisning til annekteringen av Krim, innførte EU, USA, Norge og flere andre land sanksjoner mot Russland i august 2014 med henvisning til Russlands manglende vilje til å endre sin folkerettsstridige handlemåte i Ukraina.

Med henvisning til Russlands politikk i Ukraina er det nå mange som ser på Russland som en uforutsigbar militær trussel, med manglende respekt for folkeretten. Dette har ført til krav om økte forsvarsbudsjetter og et styrket forsvar mot en eventuell russisk militær aggresjon.

Det er i Norges interesse å ha et godt forhold til Russland

Norske myndigheter, og spesielt lokalbefolkningen i Finnmark, har historisk hatt et godt forhold til Russland helt siden russisk anerkjenning av Norge i 1905. Gjennom den kalde krigen sto landene på hver sin side i viktige spørsmål, men greide likevel å opprettholde god dialog og konkrete løsninger på utfordrende spørsmål. Norske myndigheter har lang tradisjon og erfaring med å kombinere en alliansepolitikk i NATO og EU samtidig med et konstruktivt bilateralt forhold til Russland.

I dag er Norge avhengig av Russland for å nå mange av sine utenrikspolitiske målsetninger som ressursfordelingen i Barentshavet, samarbeidet på Svalbard, arbeidet med å sikre atominstallasjoner på russisk side, miljøutfordringer, handel og økonomiske forbindelser, samt Schengen grensekontroll.

Norge bør føre en politikk overfor Russland som bidrar til politisk og militær avspenning, slik at landene kan fortsette samarbeidet rundt sentrale prioriteringer. En militær opprustning i nord, streng sanksjonspolitikk, samt en negativ spisset retorikk mot Russland vil ikke tjene norske interesser.

Sanksjonspolitikken

Sett i et historisk lys er de vestlige sanksjonene mot Russland strenge. Sanksjonene omfatter finansielle restriksjoner, forbud mot import av varer fra Krim, våpenembargo, samt flere restriksjoner mot russisk oljeindustri. Sanksjonene har også rammet mange vanlige russere og forsterket mange russeres negative oppfatning av vestlige land. Så langt synes det som om sanksjonspolitikken ikke har virket fordi:

- Russland ikke har endret sin Ukraina-politikk
- Sanksjonene har styrket de nasjonalistiske politiske kreftene i Russland, ikke de vestvendte og progressive
- Sanksjonene har bidratt til at Russland har isolert seg ytterligere i forhold til vesten og styrker nå sin kontakt med autoritære regimer

Norge bør arbeide for å endre sanksjonene

Norsk sikkerhet hviler på at internasjonale lover og regler følges. Å bryte ut av en felles sanksjonspolitikk mot Russland som er vedtatt i EU med støtte fra flere land vil ha politiske kostnader. Sanksjonene mot Russland er likevel ikke i norsk interesse, derfor bør norske myndigheter starte en debatt mellom sanksjonspartnerne om hvordan sanksjonene kan endres. Norge bør ikke bilateralt endre sanksjonene overfor Russland, men Norge vil styrke sitt forhold til Russland hvis Norge tar initiativ til endring av sanksjonene.

Sanksjonspartnerne vil ha forståelse for at Norge, som deler grense mot Russland, vil ønske å føre en mer avdempet politikk overfor Russland enn andre.

Forsvarspolitikken i Nord

Norges Fredsråd mener at en økt NATO-tilstedeværelse i de nordligste fylkene og offensiv militær opprustning vil forverre forholdet til Russland. Norske interesser i nord skal sikres med norsk tilstedeværelse og et defensivt orientert territorialforsvar.

I forslaget til Forsvarets Langtidsplan foreslår regjeringen å bruke 165 milliarder (2015) mer på forsvaret de neste 20 årene. Mye av langtidsplanen dreier seg om investeringer og omlegginger tilknyttet nordområdene og Russland. Forsvarets langtidsplan foreslår å øke tilstedeværelsen i nordområdene med nye maritime patruljefly med antiubåtkapasitet fra Evenes-basen, med et nytt jegerkompani i Sør-Varanger og med innkjøp av nye ubåter.

Denne politikken er i tråd med Norges Fredsråds anbefalinger, men Norges Fredsråd oppfatter planene knyttet til innkjøp av nye F-35 kampfly som en opprustning av vårt militære forsvar overfor Russland, noe som vil tolkes av Russland som en mer aggressiv linje enn tidligere.

Norges Fredsråd har disse oppfordringene til de politiske partienes partiprogram 2017-2021:

Russland, Ukraina og sanksjoner

Russland har opptrådt folkerettsstridig i forhold til krisen i Ukraina. Norge må derfor være tydelig i sin kritikk av Russland. Samtidig er det viktig at vi har et aktivt og selvstendig forhold til sanksjonspolitikken.

1. Norge bør i større grad og på selvstendig grunnlag vurdere om sanksjonspolitikken overfor Russland har den ønskede effekt på krisen i Ukraina.
2. Norge bør ta initiativ overfor EU og USA for å drøfte endringer i sanksjonspolitikken.

Norsk forsvar i Nord

Norsk sikkerhet i nord er avhengig av tilstedeværelse, fasthet, men også et godt forhold til Russland.

1. Norge har et særskilt europeisk ansvar for å sørge for å bedre samarbeid med Russland. Norge må ha som mål å øke samkvem, handel og samarbeid i nordområdene.
2. Norge bør innrette opprustningen i nord mot et defensivt orientert territorialforsvar. Den militære tilstedeværelsen bør være norsk. NATO-aktivitet, for eksempel i form av store militærøvelser i de nordligste fylkene, bør begrenses.
3. De selvpålagte restriksjonene fra den kalde krigen må reetableres.
4. Norsk basepolitikk skal ligge fast. Ingen utenlandske styrker skal stasjoneres på fast basis i Norge i fredstid.